

KÜLÖNFÉLÉK

„Tartalmi kérdésekre most nem térek ki” Tudományos bírálat vagy érzelmi reakció?

A Magyar Nyelv „Szemle” rovatában (2005: 232–43) H. TÓTH TIBOR terjedelmes írásban értékeli „A magyar nyelv kézikönyvé”-t (szerk. KIEFER FERENC. Bp., 2003.). A recenzens jó előre leszögezi egyik célját: „mindenütt olyan terjedelemben és mélységben [ír a kézikönyvről], ahogyan azt az adott fejezet vitára okot adó elemei és nyelvi kidolgozottsága megköveteli”. A személyes érintettség okán H. TÓTHOT megkísérlem szaván fogni. A recenzens megkönnyíti dolgomat, hisz maga ajánlja fel az egyik amúgy is evidens mércét: „Az érvelés nélküli megbélyegzés, a csak egyetlen véleményt ismertető, azt viszont kétségek nélkül kész tényként előtáró megfogalmazások [...] szintén csökkentik a munka tudományos értékét.” (235).

„A határon túli magyar nyelvváltozatok” című fejezetemről H. TÓTH ezt írja: „Tartalmi vonatkozásban [az én fejezetem] felvezető részében akadnak olyan részletek, melyek túlzóak és torzítást is tartalmaznak. Ilyen a magyar nyelvművelés elleni indokolatlan támadás, hangulatkeltés (302), és ennek szerves folytatásaként az a gondolatmenet, mely ehhez a megállapításhoz is elvezeti a szerzőt: »a Trianon óta megjelent magyar nyelvtanok és szótárak nem a magyar nyelv, hanem a magyarországi standard magyar nyelvtanai és szótárai« (303). Az efféle sarkító, meghökkenítő fogalmazás – éppen hangulatkeltő, félrevezető volta miatt – nem való tudományos munkába.” A recenzens szerint tehát túloztam, torzítottam, indokolatlanul támadtam a magyar nyelvművelést, hangulatot keltettem, sarkítottam s félrevezettem olvasóimat a Trianon óta megjelent magyar nyelvtanokról és szótárakról szólva.

Aki kézbe veszi a kézikönyvet, azt olvassa a „hangulatkeltő” 302. lapon, amit ÉDER ZOLTÁNTÓL és GRÉTSY LÁSZLÓTÓL idéztem a NyKk. 1291. lapjáról, nevezetesen, hogy: „A kétnyelvűség körülményei közt élő külföldi magyarok nyelvhasználatának sajátos vonásai [...] azt mutatják, hogy [...] fennáll a veszélye a nyelvi rendszer megbomlásának. Ez pedig – a megértést ugyan nem, de – a fogalomrendszer kialakítását, a dolgok logikájába való behatolást, az alkotó gondolkodást veszélyezteti. A nyelvi rendszer felbomlásával ugyanis a gondolkodás maga válik az egyénben szervetlenné, bomlottá, felemássá.” Erről az 1980-ban megjelent állításról mondtam 23 évvel megjelenése után, hogy „E nézet tudományos szempontból rég tarthatatlan volt már ki nyomtatása idején is. A szomszédos országokban élő magyarok ugyanis nem bomlott gondolkodású emberek, hanem kétnyelvűek, akik magyar anyanyelvüket és második nyelvüket a kétnyelvűség törvényszerűségei szerint beszélik.”

Azt kértem tehát bírálómtól, hogy úgy gondolja-e, hogy a határainkon túli magyarok a) bomlott gondolkodásúak, b) pontatlanul idéztem-e ÉDERT és GRÉTSYT, c) indokolatlanul támadtam-e a magyar nyelvművelést, amikor ÉDERT és GRÉTSYT idéztem, d) netán úgy véli-e, hogy az idézett nézetek 1980-ban tudományos szempontból helytállóak voltak. Ezekre a kérdésekre H. TÓTH bírálatában nem talál az olvasó választ. Azért nem, mert a recenzens egy helyen kimondja (242),

hogy „Tartalmi kérdésekre most nem tér ki”. Furcsállhatjuk, mert máskor, például az ikes ragozás története kapcsán, a magyar intonáció dolgában s több más helyen is kitér, helyenként érdemben. Itt, amikor a magyar nyelvűvelésről van szó, vajh mért spórolja meg a tartalmi kérdésekre való kitérést?

Elismerem egyébként, hogy a Trianon óta megjelent magyar nyelvtanokról s szótárakról írt kijelentésem egyetlen – szinte jelentéktelen – kivétel miatt pontatlan: BALOGH DEZSŐ, GÁLFFY MÓZES és J. NAGY MÁRIA „A mai magyar nyelv kézikönyve” (Bukarest, 1971.) című könyve a szabályt erősítő kivétel.

A recenzens egyébként SÁNDOR KLÁRA fejezetének is szentel (ha jól számoltam) 31 sornyi szöveget, s itt váltja be ígéretét: „Tartalmi kérdésekre most nem tér ki”. Elmondja viszont, 31 sornyi terjedelemben, hogy S. K. „a magyar nyelvűvelés becsmérése irányuló fejezetet” írt, ami „következtesen hamis színben tünteti fel a nyelvűvelést”, stb. Csakhogy, mivel előre kijelentett elvéhez ragaszkodik, megint csak nem tér ki a tartalmi kérdésekre. De mért nem? Mért kíméli meg olvasóját a tartalmi cáfolatoktól? Nincsenek ilyen cáfolatai? Vagy netán a Magyar Nyelvben nem jut rájuk tér?

KONTRA MIKLÓS